

Knjiga *Das Märchen der Märchen*, novi njemački prijevod znamenite barokne Basileove zbirke *Cunto de li cunti o Pentamerone*, koju je s napuljskoga dijalekta svojedobno na talijanski jezik preveo Benedetto Croce, stigla mi je kao posmrtni dar Rudolfa Schenda. Otišao je nedavno, iznenada u jesen godine 2000., u danima proslave svoga sedamdesetoga rođendana, u času kad su u Zürichu bili okupljeni njegovi prijatelji i štovatelji. Tužno i prerano. Opus mu je velik, zaokružen, no još nipošto nije bio dovršen.

Rudolf Schenda bijaše, uz ostalo, član međunarodnoga uredničkog vijeća *Narodne umjetnosti*, pa se ovaj osvrt na njegovo posljednje djelo može shvatiti i kao nekrolog autoru.

Širok je raspon područja kojima se bavio — od mnogih radova o kulturi, životu i štivu malih ljudi, preko kulturne povijesti pripovijedanja kao komunikacijskoga događanja kroz stoljeća, te enciklopedijskog abecedarija o životinjama interpretiranoga kroz vjekovna čovjekova vjerovanja i njegove stavove usporedive, uz ostalo, s mržnjom prema stranome, pa do možda ipak središnjega njegova bavljenja mediteranskom i posebno talijanskom kulturom u širokom rasponu od čovjekove svakidašnjice pa do zbirki priča. Ova posljednja Schendina knjiga kruna je njegove znanstvene i osobne zauzetosti upravo tim područjem. Rekoh Schendina knjiga, premda je on, kako se vidi iz podnaslova i predgovora, osobno preveo tek dio Basileovih tekstova (deset priča, kazivanih prvoga dana), no bio je pokretačem i dušom cijeloga pothvata, autor predgovora te kapitalnoga pogovora, a očito i znatnoga dijela iscrpnih napomena, komentara, tumačenja imena i bibliografije.

Basileov *Pentamerone* (uz prethodni Boccacciov *Decamerone*, te Straparolinu zbirku novela *Le piacevoli notti*), knjiga za koju Croce reče u uvodu svome prijevodu da je "najstarija, najbogatija i najumjetničkija među svim knjigama narodnih bajki" te ujedno da je *Pentamerone* "najljepša knjiga talijanskoga baroka" — neće sama po sebi biti predmetom ovoga osvrta (a epitet "najstarija" ne treba, dakako, shvatiti doslovno), nego će se o njoj govoriti u svjetlu Schendinih interpretacija toga djela.

Basileom se Schenda bavio u više navrata, o njemu je napisao članak u *Enzyklopädie des Märchens*, a nedavno je objavio u *Fabuli*, očito već pripremajući prijevod Basileove knjige, dva članka: "Trebalo li iznova prevesti Basileov *Pentamerone*?" te "Giambattista Basile, Napulj i mediteranske pripovjedačke tradicije" (*Fabula* 39, 1998. i 40, 1999.). Obadva članka zatim su u većoj ili manjoj mjeri upotrijebljena u knjizi *Das Märchen der Märchen*. Zalažući se u *Fabuli* za novi njemački prijevod, razmatra Schenda kritički dotadašnja izdanja i upućuje ne samo na pogreške zbog mjestimična nedovoljna jezičnog razumijevanja nego i na neshvaćanja kulturnih osobitosti i igara riječima, na prikrivanje seksualnih aluzija i slika te uljepšavanje nepristojnosti, kao i na nerazumijevanje starih, osobito medicinskih postupaka.

U predgovoru knjizi nagovještuje Schenda da će u "Napomenama" biti rastumačene Basileove igre riječima i biti osvijetljene napuljske lokalne prilike, suvremene povijesne okolnosti kao i literarne povezanosti. U "Komentarima" će se priče prikazati s obzirom na postanak i trajanje u književnosti kao i u usmenoj tradiciji, pri čemu Basile nipošto nije samo zapisivao narodno usmeno pričanje nego su u djelu vidljivi i književni izvori od antike do piščeve suvremenosti. Brojna izdanja, prijevodi, čitanja i prepričavanja *Pentameronea* i sama su moćno utjecala na dalje usmeno kazivanje sve do danas. Sve

Giambattista Basile, Das Märchen der Märchen, Das Pentamerone, Nach dem neapolitanischen Text von 1634/36 vollständig und neu übersetzt und erläutert von Hanno Helbing [et al.], hrsg. von Rudolf Schenda, Verlag C. H. Beck, München 2000., 639 str.

nagoviješteno u predgovoru ostvareno je Schendinim iscrpnim pogovorom, te napomenama, komentarima itd.

Schendino zanimanje za usmene priče nije samo folklorno komparativno, premda taj aspekt nije zanemario (nadasve ne u "Komentarima"), no ponajviše ga ipak zaokuplja kulturni, povijesni, socijalni i uopće životni kontekst. Upućuje na to već podnaslov pogovora "Mediterranska životna zbilja i europske književne tradicije", a naslovi su pojedinih odjeljaka ovi: "Pustolovina života" (Basileov životopis); "Kontraknjiževnost: publika i moralni impetus"; "Drukčiji svjetovi: o vilama, o orkima"; "Realno: mediteranske priče"; "Putujući motivi"; "Robovi i drugi (crni) 'mori'"; "Teatarske igre i marionetski kraljevi"; "Ekskurs: niša za jake junakinje"; "Delinkvencija i kriminalističko pravo"; "Recepcija Basilea u Njemačkoj".

Basileova je zbirka za Schendu u mnogočemu antitekst: dijalektom protiv talijanske standardne književnosti; burlesknim sadržajem protiv ozbiljno-tragičke literature starih i novih klasika, te protiv okoštale odraslosti. No, navodna namjena knjige djeci ipak je samo ironična. Distanca između onoga "gore" i "dolje" vidljiva je i u prikazanom prostoru: princeza gore na balkonu dvorca, a neotesani i siromašni puk, kao na kakvoj pozornici, dolje je na trgu; prodor je to drukčijega, neskladnog i nepristojnog svijeta u zaštićenu plemićku ili građansku svijest. Što se tiče vilinskoga svijeta u Basileovim bajkama, Schenda je skloniji viđenju literarnih negoli usmenih korijena. Pretpostavlja da je Basile češće mogao slušati priče od pomoraca nego od starih žena. Tu su ugrađeni tematski kolaži iz klasične mitologije, staroantičkih pustolovnih romana, avantura iz francuskih i frankotalijanskih renesansnih epova i romana, motivi sjevernotalijanske novelistike, aluzije i citati iz balada uličnih pjevača i pučkih knjižica, scene iz baroknih igrokaza i lakrdija napuljskoga sajamskog teatra. U Basileovu su knjigu ugrađeni šaroliki procesi mediteranske povijesti, likova njezinih pomoraca i trgovaca, lučkih gradova, kao i mostovi među islamskom i kršćanskom pripovjednom kulturom.

Govoreći o mediteranskim putujućim motivima, Schenda je zaokupljen temama robova i crnih "mora", mlitavih osramoćenih knezova, mudrih žena, kriminalaca. Sredozemlje, piratstvo, otmice robova i "morâ" kao motivi priča povezani su s povijesnim procesima i razvojem mentaliteta možda više nego s bajkovnim temama ovostranoga i onostranoga — na što bih mogla primijetiti da te tako realne teme o kojima govori Schenda nisu alternativa bajkovnomu fantastičnom svijetu, nego one na svoj osebujan način uraščuju u taj bajkovni svijet. No, valjalo je znati pokazati kako je ta šarolika kulturno-socijalna stvarnost zaživjela kroz bajkovnu projekciju.

"Napomene" vrve obavijestima — o osobama, o literarnim vezama, običajima, hrani, biljkama i životinjama, zgradama, oružju, o svakodnevicu Basileova doba, dječjim stihovima i igrama, o medicini, gradskim četvrtima, pravu, glazbi. "Komentari" donose poredbene informacije, književne i folklorističke, o tipovima, motivima, o tekstovima u *Enzyklopädie des Märchens*, uz popis literature o svakoj pripovijetki. Autori tih "Napomena" i "Komentara" jesu suradnici knjige, uz vidan Schendin udio. Komentari su dijelom i znatno više od golih informacija, tj. interpretacije su pojedine priče. Jedan primjer: u bajci s uvodom kao u "Tri naranče" (Aa Th 408) o inače tipiziranom motivu kad je princ razbio staričin lonac graha, čitamo: "To je simbol njezine izoliranosti, njezina siromaštva i njezine gladi. Njezin bijes protiv kraljevića, koji vrijeme trati u lovu i ludorijama, čini se posve opravdanim (...)" Tako je jedan inače već zgusnuti folklorni motiv ugrađen u životni realitet.

Na kraju, tužna sam što nikada više neću moći Rudolfu Schendi zahvaliti na tome što je u izbornu bibliografiju na kraju knjige uvrstio i dva moja naslova.

Maja BOŠKOVIĆ-STULLI